משלשין ביניהם. הכא לא שייך למיפרך ולימרו הכי קמאי אגן מגא ידעינן דכל דקאי בבי דינא לאסהודי אמי אהאי אריעא אגן לחיובי מחזיק פירות קאתינן כדפריך בפרק כיצד הרגל (ב"ק דף כד: ושם) גבי שור ולימרו הכי (קמאי) כו' אגן לחיובי פלגא ניזקא קאתינן דכיון דמחזיק מביאין לב"ד ולאי לגובתא בגו כדי להחזיקו בקרקע ולא כדי לחייבו פירות[א]: **הרי אלו ג' עדיות.** שהרי העד שהעיד בראשונה הוא עצמו יכול להעיד בשניה ולא אמרינן אדם קרוב אצל עצמו כמו כן אחיו יכול להעיד בשניה[ב]: **והן עדות אחת.**

דאין משלמין עד שיזומו כולן[ג]: **ורבנן האי דבר ולא חצי דבר מאי עבדי ליה.** ומ"מ דהכא כ"ע דרשי דבר ולא חצי דבר ובפ' מרובה (שם דף עא:) אמרינן תמשה בקר אמר רחמנא ואפי' ה' חצאי בקר וי"ל דהכא משום דדבר מיותר הוא ומ"מ והא אינטריך לדבר דבר מממון לאשמועינן דאין דבר שבערוה פחות משניים (גיטין דף 5.) וי"ל דדבר דגבי ערוה מופנה הוא ואפילו למ"ד דלמידין ומשיבין שמא ליכא למיפרך מידי ואי איכא למיפרך י"ל דלאו מדבר דרש אלא מעל פי שניים יקום (מ) דמשמע יקום כל העדות ולא חצי אבל גבי ממון מה לי ממון גדול ומה לי ממון קטן לפי מה שגנב ישלם להכי אין סברא למעט חצאי בקר והא דדרשינן בפרק ד' וה' (ב"ק דף מ. ושם) גבי שור של שני שותפין כופר (נ) ולא חצי כופר שאני התם דלכפרה[ד] אתי דאין אדם מביא חצי כפרה חצי חטאת וחצי אשם והא דאמרינן התם (גיטין מב:) גבי חציו עבד וחציו בן חורין דמשלם חצי כופר התם כל הכופר דשייך בו משלם וחשיב כופר שלם דלא הרג אלא חצי בן חורין[ה] ובפרק יש בכור (בכורות דף מח: ושם ד"ה דרבי) דרשי' חמש ולא חצי חמש התם נמי מצות פדיונו ה' סלעים ולא מקיימא מצוה בפחות[ו]: **אלא למעוטי שנים אומרים אחת בגבה.** אומר רשב"ם דאין צריך לחלק כפירוש הקונטר' דאפילו [היתה] חשובה גדולה כשבדקו שני עדים היום בכל מקום ולא ראו כי אם אחת בגבה ובדקו למחר אותם עדים עצמן ולא ראו כי אם אחת בכריסה בשתי כתי עדים חשיב חצי דבר אע"פ שראו כל מה שיכולין (ז) ולא דמי לעדות חזקה דהכא אין עדותן עדות אלא בגלא עדות ב' אחרונים (ח) ואין מועיל לשום דבר בעולם[ז] לכך הוי חצי דבר אבל שנים בראשונה אע"פ שאין עדות מועיל לענין חזקה מכל מקום נפקא מינה בעדותן לשלומי פירי ודבר שלם הוא: **אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית כו'.** פי' הקונטר' דר"נ היה סבור דרב יהודה מיירי באחד אומר אכלה חטים היינו ראשונה שלישית וחמישית ואין נראה דא"כ מאי פריך אלא מעתה אכלה ראשונה כו' אין ה"נ דלסברתו אמר רב יהודה דהוי חזקה והכי הוה ליה למיפרך אמאי הוי חזקה והא אין שום אדם אומר שאכלה רלופין ולא דמי לר' יהושע בן קרחה ונראה לפרש דר"נ ידע דתרוייהו אחדא שתא קמסהדי וה"פ כיון דאמר דהויא חזקה אע"ג דמכחשי אהדדי משום דתרוייהו אחזקה קמסהדי אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית וחמישית ושנית ורביעית וששית הניחה בורה כדרך מובדי בגני[ח] ואחד אומר לא כי אלא אכלה (ט) שנית רביעית וששית וראשונה שלישית וחמישית הניחה בורה ה"נ דהוה חזקה אע"ג דמכחשי אהדדי כיון דתרוייהו מיהא אחזקה קא מסהדי[ט] ומשני שנה אחת חטין ושנה אחת שעורין כן כל הימים ואינה גריכה שביתה כלום ה"ז חזקה שהרי אין מכחישים זה את זה כלל וממ"נ כל אחד מעיד שאכלה שני חזקה והלכך הויא חזקה דדמיא להא דר' יהושע בן קרחה דאמרי' בפירקין לעיל (דף לב.) אין עדותם מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' בזה אחר זה וטעמא דר' יהושע מפורש בסנהדרין בפ' זה ברור [ל.] דאע"ג דאמנה דקמסהיד האי לא מסהיד האי מיהו תרוייהו אמנה קמסהדי והכא נמי תרוייהו אחזקה קמסהדי: **אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית כו'.** דהיינו כרב יהודה הכי נמי דתיהוי חזקה הא ודאי לא תיהוי חזקה דלא דמיא כלל לר' יהושע בן קרחה אלא היכא דאחד אומר אכלה ראשונה ושניה ושלישית ואחד אומר אכלה ד' ה' ו' דתרוייהו אחזקה מעלייתא (י) קמסהדי אבל הכא לא זה ולא זה מעידים על חזקה רלופה דחזקה בדילוג אינה כלום. וכן עיקרה של שיטה זו כמו שפירשתיה: **א"ל רב יהודה הכי השתא הכס כו'.** וכיון דליכא אלא עד אחד לשנה חצי עדות הוא הכא תרוייהו בחדא שתא מסהדי כשזה אומר אכלה חטין וזה אומר אכלה שעורין אין לנו לחוש ולומר דלמא בדילוג קא מסהדי אלא מסתמא על אותם שלש שזה מעיד השני נמי מעיד וכיון דעדות שלימה יש על השלש שנים מה יש פסול (יא) עוד אי משום דזה אומר אכלה שעורים: **בין חיטי ושערי לאו אדעתייהו דאינשי.** אין מבינין יפה בין קמחא (יב) חטים לקמחא (יג) שעורים:

ההוא

משלשין אחים ואחד מצטרף עמהם. דהיינו אח לשנה אח לשנה ואחד עם האח שאותו אחד מעיד עם כולן: **הרי אלו ג' עדיות.** ולהכי כשר עדותן דאשתא דקא מסהיד האי לא קמסהיד האי ואין כאן שני עדים קרובים בעדות אחת: **והן עדות אחת להזמה.** שאם הוזמו משלשין ביניהם וגם אין ניזומין עד שיזומו כולן:

גמ' מתני'. דתשיב לג' כתות של עדים עדות אחת לשלש שני חזקה: **דלא כר"ע.** דלר"ע לא מהני עדותן כלל הואיל וכל אחד אין מעיד על חזקה שלימה דשלש שנים אלא על שלש חזקה והיינו חצי דבר: **אבא חלפתא.** אבי חלפתא דר' יוסי סתם היינו רבי יוסי בן חלפתא: **שהיה ר"ע אומר דבר.** על פי שנים עדים יקום דבר שלש ישתלש כל הממון ע"פ עדים השנים: **ולא חצי דבר.** כל כת וכת אינה מעידה אלא על שלש החזקה והיינו שלש דבר ולא דבר שלם הואיל ואין שני עדים מעידים על כל הג' שנים: **ה"ג אילימא למעוטי אחד כו'.** במס' נדה (דף נג:) אמר ב' שערות שאמרו אפי' אחת בגבה ואחת בכריסה: **בכריסה.** בתותו מקום: **חצי עדות הוא.** דאין כאן אלא עד אחד לכל שיער ועד אחד אינו נאמן לעשותה בת עונשין לחייבה וקרא חצי דבר אתא למעוטי שהרי דבר כתיב וחצי עדות למעוטי לא איצטריך קרא דבהיא כתיב לא יקום עד אחד וגו': **אלא.** הא דבר למעוטי חצי דבר (ב) דכי הא גוונא כגון שנים אומרים אחת בגבה ראינו ולא בדקנו יותר ושנים אומרים אנו בדקנו מלפניה וראינו אחת בכריסה ואי לאו מיעוטא דקרא דבר ולא חצי דבר לא היה לנו לפסול עדות זה דעדות זה כשר הוא מאחר שיש ב' עדים על כל שיער שהרי אינן מכחישין כלל זה את זה אלא כת זו בדקו מגבה וכת שניה בדקו מלפניה ובשעה אחת ראו ב' (ג) שערות אלו מכאן ואלו מכאן דליכא למימר שומא ניהו השתא דכתיב דבר עדותן בטלה דב' שערות דבר אחד הוא ואין מועילין אלא כשהן ביחד בשת אחת שאם נראה אחד היום מכאן ולמחר גדל שני במקום אחר וכבר נשר הראשון אמרינן שומא ניהו (ד) ואין כלום אלא אם כן ישנן ביחד וכל כת וכת יכול לראות ב' השערות דהא ביחד היו נמצא שכל כת עדות של חצי דבר מעידין וכל אחד אינו מעיד שהיא גדולה אלא חצי סימני גדלות ראינו. אבל ג' שני חזקה דמתני' שאין יכולין להיות כי אם בזה אחר זה ומי שראה אכילת שנה זו אינו יכול לראות של שנה שניה אלא אם כן שוהה שנה שניה בזה המלכות הלכך כל שנה ושנה וכל יום ויום חשיב דבר שלם בפני עצמו דעל כרחך כיון דקרא למעוטי אתא ומיעוטו אחד הוא דאיכא (ה) (למימר) אין לך למעט כי אם (ו) חצי דבר דמסתבר טפי למעוטי דהיינו עדות דב' שערות בשתי כתות: **ואחד אומר.** אותן ג' שנים שאתה אומר אכלה חטין אני מעיד כמותך שאכלה אבל אכילת שעורים היתה הרי זו חזקה. וטעמא מפרש לקמיה: **מתקיף לה ר"נ אלא מעתה כו'.** ר"נ לא היה יודע טעמו של רב יהודה המפורש לפנינו דבין חטין ושעורין טעו אינשי אלא ס"ל דהא דקאמר רב יהודה אחד אומר אכלה חטין ואחד אומר אכלה שעורין כו' לאו באותן ג' שנים דקמסהיד האי מסהיד האי דא"כ עדות מוכחשת היא ותיבטל אלא ס"ל לר"נ דה"ק רב יהודה אחד אומר אכלה חטין ג' שנים כפי מנהג עובדי אדמה ואחד אומר אכלה שעורים שלש שנים כפי מנהג עובדי אדמה והיינו שם שנים בדילוג ושאלתי לעובדי האדמה ואמרו לי שלעולם כך הוא המנהג מעיד שאכלה שני חזקה והלכך הויא חזקה דדמיא להא דר' יהושע בן קרחה דאמרי' בפירקין לעיל (דף לב.) אין עדותם מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' בזה אחר זה וטעמא דר' יהושע מפורש בסנהדרין בפ' זה ברור [ל.] דאע"ג דאמנה דקמסהיד האי לא מסהיד האי מיהו תרוייהו אמנה קמסהדי והכא נמי תרוייהו אחזקה קמסהדי: **אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית כו'.** דהיינו כרב יהודה הכי נמי דתיהוי חזקה הא ודאי לא תיהוי חזקה דאחד אומר אכלה ראשונה ושניה ושלישית ואחד אומר אכלה ד' ה' ו' דתרוייהו אחזקה מעלייתא (ו) קמסהדי אבל הכא לא זה ולא זה מעידים על חזקה רלופה דחזקה בדילוג אינה כלום. וכן עיקרה של שיטה זו כמו שפירשתיה: **א"ל רב יהודה הכי השתא הכס כו'.** וכיון דליכא אלא עד אחד לשנה חצי עדות הוא הכא תרוייהו בחדא שתא מסהדי כשזה אומר אכלה חטין וזה אומר אכלה שעורין אין לנו לחוש ולומר דלמא בדילוג קא מסהדי אלא מסתמא על אותם שלש שזה מעיד השני נמי מעיד וכיון דעדות שלימה יש על השלש שנים מה יש פסול (ז) עוד אי משום דזה אומר אכלה שעורים: **בין חיטי ושערי לאו אדעתייהו דאינשי.** אין מבינין יפה בין קמחא (ח) חטים לקמחא (ט) שעורים:

ההוא

עין משפט נר מצוה

רנו א ב מיי' פכ"ח מהל' עדות הל' ז טור ח"מ סי' לח:

רנז ג ד מיי' פ"ד מהל' עדות הל' ז סמג לאוין קט טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף יג:

רנח ה ו מיי' פט"ו מהל' טוען ונטען הל' ב סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' קמה סעיף ח:

מוסף תוספות

א. וכיון שכן בודאי ידעי דאיכא סהדי אחרינו. ר"ן. ב. שאע"פ שעל ממון אחד באים כולם מ"מ אין אחד מכל אלו מעיד שלקח אלא שאכל ומאי דמסהיד האי לא מסהיד האי. ריטב"ם. ג. ואע"פ שכשנמצאו זוממין נמצא זה משלם מפני עדות אחיו הא אמרינן התם (סנהדרין כח.) דהזמה מילתא אחריתי ומעלמא אתי להו וכו'. שם. ד. דמסתמא כפרה שלימה צריכא. תוס' כ"ק מ. ה. [ו]היינו כופר שלם דידיה. שם. ו. ולא דמי לחמשה בקר דמסקינן אפי' חמשה חצאי בקר אמר רחמנא דתשלומין נינהו ויש לו לשלם מה שהוא חייב. תוס' כמוהו מח: ז. וכמאן דליתא דמיא. רשב"ם. ח. ועל כרחך אי אפשר לפרש דברי ר' נחמן וכו' באתרא דלא מובדי בגי. דא"כ אפי' אין מכחישין אלא ששניהם מעידים שאכלה אג"ה או בד"ו, מפורות נינהו, ולכו"ע לא עלתה לו חזקה, וא"א דטעי בהא רב נחמן. שם. ט. [ו]לא אקשי ליה מאחד אומר אב"ג ואחד אומר דה"ו וכו', דבכה"ג מילתא פשיטא היא דלא טעי בה אינשי ועדות מוכחשת היא, אבל באג"ה ובד"ו דמ"מ שניהם מודים באכילה והוברה היה סבור ר' נחמן שהוא קרוב לטעות כחטי ושערי. ר"ן.

רבינו גרשום

משלשין ביניהן. כל כת משלמת לו שליש דמי הקרקע: שלשה אחין מעידין כל אחד שאכלה שנה: ואחד. עד נכרי: מצטרף. להעיד עמהן עם כל א' וא': הרי אלו ג' עדיות. שכל מה שמעיד את זה אין מעיד את זה וכשר הוא העדות: והן עדות אחת. הואיל וכל אחת מצטרף עם זה נכרי אם הוזם זה נכרי או אחד מן האחין שמצטרף עמו בטל כל העדות של חזקה זו הואיל וזה נכרי מעיד עם כולן ומשלמין בין ארבעתם: על פי שנים עדים יקום דבר. שלם ולא חצי דבר וזה השנים אין מעידין אלא שליש דבר: ורבנן. דמתני' דקא סברי ה"ז חזקה [דבר] ולא חצי דבר מאי עבדי ליה למעוטי מאי: האי חצי עדות. דאחד בלבד אמר בגבה: אלא שנים אמרו אחת בגבה. היינו שנים מעידין חצי דבר וכן נמי שנים אומרין אחת בכריסה דלא מצרפינן לסהדותייהו דהאי כת דמעיד על נימא אחת בלבד אכתי משוו לה קטנה. וכן נמי כת אחרת משוו לה קטנה ולא ידעת איזו חזיא ברישא: אחד אומר. שזורעה לאכלה ג' שנים חטים וא' אומר שעורין אכלה ג' שנים הרי זה חזקה: בין חטי לשערי לא דייקי. אינשי ועדותן עדות והויא חזקה:

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין כח.], ב) ב"ק ע. [תוספפת ב"ב פ"ג], ג) ב"ק ע: סנהדרין ל: ולף פו., ד) רש"למ"ז, ה) כס"ל: קמת, לקמת, ו) [ל"ל בתרתין], ז) [וע"ע תוס' סנהדרין פו. ד"ה דבר ותוס' ב"ק מ. ד"ה כופר],

---

תורה אור השלם

1 לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חֵטְא בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשֶׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר:

דברים יט טו

הגהות הב"ח

(א) גמ' האי מאי דבר חצי עדות כל"ל ותות' ו' נמחק: (ב) רשב"ם ד"ה אלא האי וכו' בכי האי גוונא וכו': (ג) בא"ד ראו ב' השערות אלו אחת מכאן ואלו אחת מכאן וכו': (ד) בא"ד ואינן כלום וכו' וכל כת וכת היה יכול וכו': (ה) בא"ד דמעט כי אם אותו אחי דבר: (ו) ד"ה אלא מעתה וכו' מעלייתא רצופה קמסהדי: (ז) ד"ה א"ל רב יהודה וכו' מה יש פסול עדות עוד אי משום דזה אומר אכלה חטים וזה אומר אכלה שעורים: (ח) תוס' ד"ה ורבנן וכו' יקום דבר דמשמע: (ט) בא"ד כופר שלם ולא אחי כופר: (י) ד"ה אלא לא למעוטי וכו' כל מה שיכולין לראות ולא דמי: (כ) בא"ד ואין מועיל. נ"ב עי' בריטב"ם: (ל) ד"ה אלא מעתה וכו' אלא אכלה שניה רביעית:

מוסף רש"י

שלשה אחים ואחד. מן השוק עם כל אחד ואחד מעידים על אכילת שני חזקה של קרקע של אדם מן השוק ומעיד אחד מן האחין והבא מן השוק על שנה ראשונה ואחד מן האחין והבא מן השוק על שנה שניה והשלישי על השלישית, הרי אלו שלש עדיות. והחזקה קיימת ולא אמרינן עדות אחת היא ואכי העדים קרובים, אלא ג' עדיות ניתנו, דאמתא דקא מסהיד האי לא מסהיד האי. **והן עדות אחת להזמה.** דעד דמתזמי כולהו לא משלמי ממונא, דהא לא הוה ממוקמא בידא לגזוקה אלא בשהדותא דכולהו (שם). **חלפתא.** שם אביו של ר' יוסי (ב"ק ע:). **אחת בגבה.** שיער לאיתי בקצרי אגבעותיה (ב"ק ע: וסנהדרין ל: ועי' נדה נב:). **אי:** אמת אומו מקום (נדה שם). **האי חצי דבר.** שיער אחד, **וחצי עדות.** עד אחד יש לשיער ופשיטא דלאו עדות היא (ב"ק שם וסנהדרין שם).